

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Jubilea a zprávy

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 32 (1987), No. 6, 339--349

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/139479>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1987

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

2. Sú zlepšenia teplených strojov prírodou ohraničené alebo neobmedzené? 3. Závisí ich výkon od použitej pracovnej látky?

Carnot perfektne zodpovedal všetky tri otázky, položil základ teórie tepelných strojov a ešte oveľa viac: na Carnotove myšlienky nadviazali R. Clausius a lord Kelvin pri formulácii druhej termodynamickej vety. Bez nej, bez poznania obmedzení a teda aj optimálnych možností, ktoré nám poskytuje príroda pri využívaní jestvujúcej energie na konanie práce, nemohli by sme riešiť stále aktuálny energetický problém. A nadto Carnotov princíp ďaleko prerástol rámec využívania energetických zdrojov, ba aj rámec fyziky a fyzikálnej chémie. V Boltzmannovej a Gibbsovej štatistickej formulácii sa stal východiskom teórie informácie.

Myšlienku o komplementarite fyziky a techniky, ilustrovanú na príklade parného stroja, možno vari ešte lepšie rozvinúť v súvislosti s elektrotechnikou a teóriou elektromagnetického poľa v ich historickom vývine. História potvrdzuje: bez fyziky by nebolo technického pokroku a naopak.

Literatúra

- [1] HEISENBERG, W.: Čs. časopis pro fyziku A 26 (1976) č. 4., s. 403–409.
- [2] BRODA, E.: *Ludwig Boltzmann*. Wien, Franz Deuticke 1955.
- [3] GALILEI, G.: *Dialóg o dvoch systémoch sveta*. Bratislava, SAV 1962.
- [4] Pozri napr.: SCHRÖDINGER, E.: *Die Wellenmechanik*. Stuttgart, Ernst Battenberg Verlag 1963.
- [5] PLANCK, M.: *Theorie der Wärmestrahlung*. Leipzig, J. A. Barth 1966.
- [6] KVASNICA, J.: *Termodynamika*. Praha, SNTL, SVTL 1965.
- [7] KOMRSKA, J.: PMFA 27 (1982) 24–37, 61–74, 148–162.

- [8] BEISER, A.: *Úvod do moderní fyziky*. Praha, Academia 1975.
- [9] CLARK, R. W.: *Albert Einstein*. Esslingen, Bechtle Verlag 1974.
- [10] CARNOT, S.: *Betrachtungen über die bewegende Kraft des Feuers und zur Entwicklung dieser Kraft geeigneten Maschinen*. Leipzig, W. Engelmann 1909, reprint 1982.

jubileá & zprávy

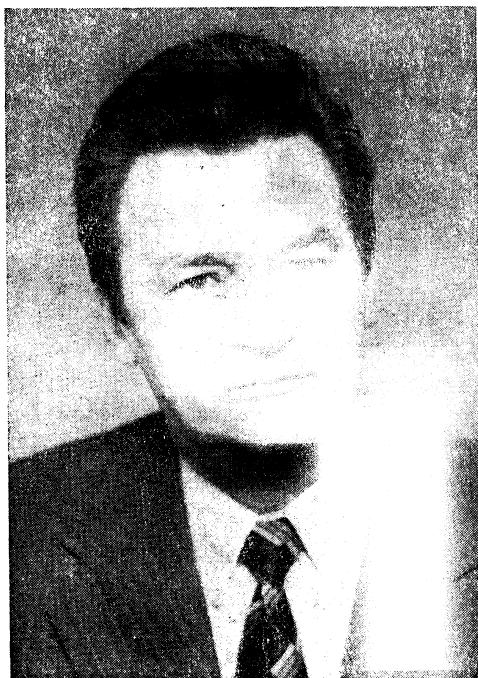
Rukopisy článků k osobním výročím nebo k výročím institucí musí být redakci dodány 9 měsíců před datem výročí, mají-li být publikovány včas.

ZA ZOSNULÝM PŘEDSEDOM POBOČKY JSMF

Dňa 24. 2. 1987 náhle zomrel PhDr. ANTON AUXT, námestník riaditeľa pre výskum a rozvoj n. p. Učebné pomôcky v Banskej Bystrici, predseda pobočky JSMF vo Zvolene, zaslužilý člen JSMF, Vzorný učiteľ, zaslužilý školský pracovník, nositeľ mnohých ďalších vyznamenaní a plakiet.

Narodil sa 25. 8. 1931 v Čiernom Balogu v rodine horehronskeho lesného robotníka. Revolučné tradície a partizánske udalosti v r. 1944–5 v jeho rodisku mali nemalý vplyv pri jeho výchove a tvorbe jeho svetonázoru. Bol to človek pracovitý, čestný so zmyslom pre spravodlivosť, priateľský so zmyslom pre humor, nadšený pedagóg, tvorivý duch so zmyslom pre koncepčnú pedagogickú prácu.

Po maturite na gymnáziu v Brezne v r. 1951 študoval matematiku a fyziku na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave. Po jej ukončení učil na JSS v Handlovej, od r. 1960 ako riaditeľ tejto školy. Od 1. 11. 1963 bol krajským školským inšpektorom KNV v Banskej Bystrici,

potom vedúcim pedagogického oddelenia odboru školstva SKNV. Od 1. 9. 1971 bol najprv vedúcim kabinetu matematiky, potom riaditeľom Krajského pedagogického ústavu v B. Bystrici. V r. 1982 bol ministrom školstva SSR menovaný za riaditeľa Ústredného ústavu pre ďalšie vzdelávanie učiteľov v Bratislave. Zo zdravotných dôvodov sa k 31. 3. 1984 vzdal tejto funkcie a vrátil sa do Banskej Bystrice. Nastúpil do n. p. Učebné pomôcky, kde pracoval ako vedúci oddelenia vývoja učebných pomôcok. Od 1. 1. 1986 sa stal námestníkom riaditeľa pre výskum a rozvoj. Pod jeho vedením bolo vybudované pracovisko schopné plniť náročné úlohy Realizačného programu elektronizácie. Od r. 1977 bol členom Pedagogickej rady MŠ SSR. V r. 1979—82 bol členom vedeckej rady Pedagogickej fakulty v Banskej Bystrici. Bol členom mnohých ďalších výborov a komisií, ktoré koordinovali výchovu a vzdelávanie žiakov, študentov i učiteľov.

Na svojich pracoviskách prejavoval zosnulý svoju aktivitu tiež v stranických funkciách, vo funkciách ROH i ako poslanec národných výborov.

Dlhé roky bol s. Auxt členom výboru pobočky JSMF vo Zvolene. Z vyššie uvedených funkcií,

hlavne ako krajský školský inšpektor a riaditeľ KPÚ, napomáhal rozvoju činnosti našej pobočky JSMF prenášaním myšlienok a tendencií JSMF pri modernizácii vyučovania matematiky a fyziky na všetky druhy škôl nášho kraja. Vypracoval učebné materiály pre inštruktorov modernizácie vyučovania matematiky, organizoval ich školenia. Záslužná bola jeho práca v oblasti MO, FO, vo vytváraní dobrých podmienok pre prácu s talentami na základných a stredných školách v Stredoslovenskom kraji. V decembri 1986 bol zvolený za predsedu našej pobočky.

Nečakaným odchodom dr. A. Auxta stratila JSMF a naša pobočka nadšeného funkcionára a Stredoslovenský kraj významného pedagogického pracovníka, zaujatého novátora vo vyučovaní matematiky a fyziky; n. p. Učebné pomôcky stratili vedúceho funkcionára, ktorý intenzívne pracoval na modernizácii našich škôl.

Podakujeme sa teda s. A. Auxtovi za vykonanú prácu a jeho pracovitosť a nadšenie v pedagogickej práci si zachovajme v pamäti i ako vzor pre svoju prácu.

Tomáš Klein

EMIL KAŠPAR A JČSMF

(K osmdesiatinám čestného člena JČSMF)

Všestranná činnosť, ktorou vyvíjel univerzitní profesor RNDr. Emil Kašpar, DrSc., je tak rozsáhlá a rozmanitá, že ji není možno zpracovat do krátké jubilejní vzpomínky, i kdybychom se omezili na pouhou faktografii. Proto se v článku zaměřím jen na tu činnost, která je spjata s JČSMF. Náhodou spadá do dnešní doby i 60 let členství prof. Kašpara v Jednotě a 55 let jeho užšího styku s životem JČSMF.

Emil Kašpar se narodil 10. 5. 1907 v Řepníkách, dnes okres Chrudim. (Odtud pocházel také matematik, profesor UK Jan Sobotka, někdejší dlouholetý tajemník Jednoty českých matematiků.) Učitelské povolání otce nemálo ovlivnilo jeho budoucí zájmy a osudy. Po maturitě, kterou s vyznamenáním uzavřel středoškolská studia na vysokomýtském gymnáziu, odešel na přírodovědeckou fakultu UK, kde v letech 1926—1930 vystudoval středoškolské učitelství matematiky a fyziky.

Před vykonáním státních zkoušek začal v roce 1930 pracovat v laboratořích Fyzikálního ústavu prof. Žáčka. Zde jako první bezpečně prokázal existenci elektromagnetických vln na dielektrick-

kém válcovém vlnovodu, které byly teoreticky předpověděny roku 1908. Touto prací získal akademický titul RNDr. Tehdy začal jeho užší styk s Jednotou, a to referátem, který měl o svých pracích na členské schůzi, a pojednáním o nich v členském Časopise pro pěstování matematiky a fyziky (1932).

Po studiích nedostal E. Kašpar zaměstnání na střední škole. Učil proto jako výpomocný učitel na měšťanských školách v Holicích v Č. a v Dolní Rovni. V roce 1935 přešel jako zatímní profesor na reálné gymnázium ve Vysokém Mýtě a následující rok byl přeložen na gymnázium v Praze na Žižkově, kde působil do roku 1945 s přestávkami, neboť byl krátce na ženském učitelském ústavě v Plzni a v letech 1943–1945 byl totálně nasazen v továrně Eta v Praze. Všechna tato zaměstnání měla vliv na jeho pedagogický růst.

Ještě před totálním nasazením byl v roce 1943 kooptován do ústředního výboru Jednoty. Od tohoto roku až do současnosti vykonával E. Kašpar v ústředních orgánech, komisích a redakčních radách Jednoty 18 funkcí. Zasluhou Jednoty se po přeškolení na jemného mechanika dostal do tovární optické laboratoře. Tam se seznámil s neřešeným problémem u optických hranolů. Za objevenou teorii a její rozpracování získal v roce 1968 vědeckou hodnotu doktora matematicko-fyzikálních věd.

S členstvím v ÚV JČSMF se E. Kašpar zapojil v roce 1943 do práce komise pro školskou fyziku, která připravovala (ilegálně) reformu školské fyziky pro poválečnou dobu. Kromě toho byl členem dozorčí rady ÚV pro firmu Fysma, výrobní podnik Jednoty. Pro poválečnou výrobu připravil hodnocení více než 100 úloh pro fyzikální praktika a ve spolupráci s Fysmou konstruoval prototypy souprav pro praktika. Soupravy se bohužel nedostaly do výroby, protože Jednota firmu Fysma prodala a kupující změnil výrobní program.

V prvních poválečných letech E. Kašpar pracoval v redakcích členských časopisů Jednoty — *Rozhledy matematicko-přírodovědné* a *Časopis matematiky a fyziky*, kde také publikoval.

V letech 1946–1972 byl postupně vedoucím katedry fyziky na pedagogické fakultě UK v Praze, Vysoké škole pedagogické a Vyšší pedagogické škole v Praze a vedoucím katedry teorie vyučování fyzice (dnešní katedra didaktiky fyziky) na MFF UK v Praze.

Nejrozsáhlejší činnost vyvíjel E. Kašpar v rámci JČSMF od roku 1957. Tehdy byl uspořádán sjezd fyziků u příležitosti 50. jubilea založení FÚ Univerzity Karlovy. Na něm se objevil nad očekávání velký zájem o pedagogické otázky školské fyziky. Pedagogickou sekci sjezdu E. Kašpar řídil a navrhl, aby byla uspořádána zvláštní konference věnovaná jen školské fyzice. Tato konference s mezinárodní účastí a s názvem „Pracovní konference pro školskou fyziku“ se konala v Praze v září 1958. Pro další vývoj měl velký význam Kašparův referát „Vědecký výzkum v didaktice fyziky“. V něm byly uvedeny problémy, které měly být v didaktice fyziky vědecky zkoumány. Na návrh E. Kašpara a zásluhou tehdejšího ústředního tajemníka Jednoty M. Jelínka byla ustanovena „Ústřední pedagogická komise pro školskou fyziku JČSMF“. Tato komise byla předchůdcem nynější Fyzikálně pedagogické sekce JČSMF. Podobná komise pak vznikla i pro matematiku.

Vzápětí vznikly v roce 1959 specializované subkomise, např. pro vědeckou práci v didaktice fyziky, pro základní školy, pro terminologii, pro vzdělávání učitelů fyziky (tuto subkomisi E. Kašpar vedl) a další.

Ke 100. výročí založení JČSMF v roce 1962 připravil E. Kašpar v Praze konferenci s mezinárodní účastí o fyzice na středních školách. Jubilejní konference znamenala výchozí bod k modernizačním snahám ve školské fyzice u nás.

S procesem modernizace školské fyziky v našich zemích je spojena velmi rozsáhlá a bohatá činnost jubilanta. Na podnět ÚV JČSMF E. Kašpar v roce 1963 založil a až do roku 1969 úspěšně vedl „Modernizační kroužek fyziky“ v Praze. Na konferencích a seminářích k tomuto tématu přednesl na 80 referátů. Publikoval doma i v zahraničí na 150 pojednání, ve kterých se zabýval širokým spektrem problémů školské fyziky. Jde zejména o tato témata: osnovy a učební plány fyziky, vyučovací metody, boj proti formalismu, didaktické problémy výuky s demonstračními, resp. frontálními pokusy, učební pomůcky (zkonstruoval na 25 přístrojů a souprav), terminologie školské fyziky, obrazové pomůcky, fyzikální praktika, vzdělávání učitelů fyziky, mezipředmětové vztahy, didaktika fyziky jako věda, kontrola vědomostí a klasifikace žáků.

O postojích E. Kašpara k modernizaci se traduje mnoho nesprávných domněnek. Je třeba

proto uvést, že vždy hájil přesvědčení, že se musí kriticky hodnotit a zkoumat, jak dalece je schopna většina žáků zvládnout nové učivo. O tom, jak bylo jeho stanovisko prozíravé, svědčí nynější nedobří stav vědomostí z fyziky u absolventů středních škol, a co je ještě více burcující, odpor žáků k fyzice vůbec.

Aktivní činnost E. Kašpara v JČSMF byla bohužel často narušena jeho velmi nepříznivým zdravotním stavem. Přesto přijal v roce 1977 funkci předsedy nově zřízeného pedagogického oddělení pražské pobočky JČSMF a vykonával ji dvě tříletá období.

Za aktivní práci v JČSMF byl vyznamenán zasloužilým a čestným členstvím v JČSMF a bylo mu uděleno pedagogické vyznamenání 1. stupně.

Přejeme ze srdce jubilantovi do dalších let pevné zdraví, pohodu a spokojenost v osobním životě. Jeho dlouholetá a obětavá práce pro JČSMF je trvalým odkazem pro současnou i budoucí činnost této významné společenské organizace, zvláště pak její fyzikální pedagogické sekce.

Emanuel Svoboda

K ŽIVOTNÍMU JUBILEU MARTY CHYTILOVÉ

V červenci 1987 se v plné svěžesti dožila významného životního jubilea zasloužilá československá pracovnice v oblasti teorie vyučování fyzice, čestná členka JČSMF RNDr. Marta Chytilová, CSc.

Jubilantka vystudovala reálné gymnázium v Kyjově a po studiu matematiky a fyziky na přírodovědecké fakultě v Brně v r. 1932 působila řadu let ve školství. Začátek její pedagogické práce byl spojen s tehdejší měšťanskou školou; po získání titulu RNDr. v r. 1936 působila na různých typech středních škol. V poválečném období se zapojila jako externistka a později jako řádný vyučující do přípravy učitelů fyziky na Vyšší pedagogické škole v Brně. Současně spolupracovala na metodické části přípravy učitelů fyziky studujících na brněnské přírodovědecké fakultě. Pro své posluchače připravila řadu učebních textů pokrývajících především disciplíny, kterým sama vyučovala.

Její odborný zájem o problematiku vyučování fyzice ji v r. 1959 přivedl k práci ve Výzkumném

ústavu pedagogickém v Praze. Zde založila tradici výzkumu vyučování fyzice; VÚP je z hlediska délky vědecké činnosti v této oblasti naším prvním pracovištěm. Součástí její aktivity v odborném směru bylo i vypracování disertační práce, po jejímž obhájení v r. 1966 jí byla jako jednomu z prvních v ČSSR udělena hodnost kandidáta věd v oboru teorie vyučování fyzice. Ve VÚP zůstala dr. Chytilová až do odchodu do důchodu v roce 1973. Její aktivita v oblasti fyzikálního vzdělávání však byla a je i v následujícím období obdivuhodná.

Vedle velkého počtu publikací z teorie vyučování fyzice nelze opomenout dlouholetou činnost dr. Chytilové jako autorky, spoluautorky, recenzentky a koordinátorky mnoha učebnic fyziky pro základní a střední školy, při přípravě a realizaci experimentů souvisejících s modernizací vyučování fyzice a při tvorbě metodických příruček pro učitele fyziky. První z celé řady učebnic, na které se oslavenkyně podílela, byla vydána v r. 1950 pro 1. ročník tehdejších gymnázií, mezi posledními z celé řady jsou současné učebnice fyziky pro základní školy a připravované přepracované vydání metodické příručky pro 8. ročník ZŠ.

Rozsáhlá a velmi přínosná byla činnost jubilantky v JČSMF. Stála u vzniku Ústřední pedagogické komise pro fyziku v r. 1959 a podílela se na práci jejího vedení i na činnosti subkomisí této komise. Její aktivitu z tohoto období je možno vystopovat i při organizaci a vystoupeních na konferencích k problematice vyučování fyzice a přípravy učitelů, kterou tato komise, později přejmenovaná na Ústřední komisi pro vyučování fyzice, připravila. Její angažované působení je zřejmé i v práci Fyzikální pedagogické sekce vytvořené v r. 1969. Ve výboru FPS působila dr. Chytilová v různých funkcích až do roku 1987. Svým vystupováním i prací vnašela do jednání FPS i do akcí, které sekce pořádala, řadu podnětů vedoucích k pozitivním změnám v oblasti vyučování fyzice.

Jubilantka má rovněž obrovské zásluhy na vytvoření tradice fyzikální olympiády v ČSSR i na jejím organizování prakticky po celé období jejího trvání. Pracovala 28 roků v různých funkcích v ÚV FO, byla autorkou mnoha soutěžních úloh, mnoho let byla garantem jedné z kategorií FO a podílela se na sepsání studijních textů pro řešitele FO i publikací vydávaných v sérii Škola mladých fyziků.

Dr. Chytilová byla a je dlouhá léta členem redakčních rad časopisů *Pokroky matematiky*, *fyziky* a *astronomie* a *Matematika a fyzika* ve škole. V nich zejména recenzní činností i vyhledáváním mladých autorů pozitivně ovlivňovala a dosud ovlivňuje publikační činnost v oblasti fyzikálního vzdělávání.

Dlouhá, předlouhá je řada žáků dr. Marty Chytilové, ať přímých, které učila, které vedla v začátcích jejich pedagogické a vědecké činnosti, nebo těch, kteří čerpali a čerpají z jejího fondu nápadů a výsledků při své činnosti v oblasti teorie vyučování fyzice a ve výuce fyziky ve školách. Za všechny bychom chtěli jubilanťce co nejsrdečněji poděkovat za její dosavadní práci, obětavost a zájem o vše, co souvisí s problematikou fyzikálního vzdělávání. Zároveň bychom jí chtěli do dalších let popřát hodně zdraví, nových nápadů a stálého elánu v její záslužné činnosti.

Bohuslav Máca

DIDAKTIKA FYZIKY V DÍLE PROF. DR. JOSEFA FUKY

Dne 10. prosince 1987 se dožívá v plné práci a tvůrčí aktivitě významného životního jubilea osmdesátí let jeden ze zakladatelů československé didaktiky fyziky, čestný člen JČSMF prof. dr. Josef Fuka. Při příležitosti jeho dřívějších výročí jsme na stránkách členského časopisu již měli možnost seznámit se s životem a dílem jubilanta [1], [2]. V tomto příspěvku podáme stručný přehled o jeho přínosu k rozvoji fyzikálního vzdělávání v ČSSR.

Shrnout krátce rozsáhlé dílo prof. Fuky není snadné, poněvadž jde o dílo velmi rozmanité, zasahující do nejrůznějších oblastí didaktiky fyziky. Výsledky vědecké práce jubilanta představují celou epochu vývoje naší didaktiky fyziky od menších prací zaměřených na konkrétní potřeby praxe až po studie k teoretickým a metodologickým problémům vědecké práce v tomto nově se formujícím oboru.

Jako většina didaktiků, kteří se ve své vědecké práci opírají o bohaté zkušenosti z vlastní učitelské činnosti, zabýval se i prof. Fuka nejprve problematikou směřující k přímé metodické pomoci učitelům ve školách. Práce z tohoto období, v podstatě z padesátých let, jsou zamě-

řeny zejména na metodiku výkladu učiva elektřiny a optiky a na aktuální úkoly polytechnického vzdělání ve fyzice.

Prof. Fuka vždy zdůrazňoval význam a funkci školního experimentu jako klíčového prostředku názorné výuky ve fyzice. Přitom propagoval zejména pokusy, které nevyžadují složité přístrojové vybavení, které žáka zaujmou prostým a přehledným provedením, při němž obsah experimentu není zamlžen náročnou formou sdělované informace.

Této problematice je věnována první a dodnes často citovaná knižní publikace prof. Fuky *Pokusy z fyziky s jednoduchými pomůckami* (1954). Podobný ráz má i další příručka *Rozkladný transformátor* (1956), která přispěla k širokému využívání této, metodicky velmi dobře propracované pomůcky. I když se prof. Fuka v pozdějších letech zabýval jinou problematikou, přece se příležitostně vrací ke školní experimentální technice. Svědčí o tom např. spoluautorství 2. dílu knihy *Pokusy z fyziky na středních školách* (1971) a nejnověji podíl na knize *Pokusy z fyziky na základní škole* (1985).

Jestliže připomínáme zájem prof. Fuky o názorné vyučování, je třeba uvést i jeho podíl na tvorbě výukových filmů pro fyziku. Můžeme říci, že stál u počátků systematické realizace filmotéky těchto filmů a její základ tvoří i sedm filmů, na nichž se prof. Fuka podílel jako autor. Tyto filmy pronikly do povědomí jak učitelů, tak několika generací žáků a dodnes se uplatňují ve škole. K nejzdařilejším patří zejména filmy *Molekulárně kinetická teorie hmoty* a *Skupenské přeměny*, vytvořené v roce 1956. První z těchto filmů byl oceněn zlatou medailí v Benátkách.

Rozhodující oblastí vědecké práce prof. Fuky je učebnicová tvorba, která se dotýká výuky fyziky na školách všech stupňů od školy základní až po školu vysokou. Za těžiště této práce však lze označit tvorbu učebnic pro střední školu, do níž se promítá téměř celá poválečná historie vývoje výukových projektů středoškolské fyziky. Za hlavní etapy tohoto vývoje můžeme považovat realizaci učebnic fyziky pro jedenáctiletou střední školu v padesátých letech (prof. Fuka vedl autorský kolektiv učebnic pro 10. a 11. ročník JSŠ), pro tříletou střední všeobecně vzdělávací školu na počátku šedesátých let a pro současné gymnázium. Učebnice pro 3. ročník SVVŠ vyšla v prvním vydání v roce 1965 a její platnost končí v tomto školním roce. To je zřejmě rekordní

doba platnosti jedné učebnice v historii vyučování fyzice.

Současně však již prof. Fuka pracoval na dalších inovacích výukového projektu pro nově koncipované gymnázium. Významnou úlohu zde sehrál *Doplňěk k učivu fyziky pro 4. ročník gymnázia* (1974), který je příspěvkem k modernizaci výuky fyziky na střední škole. Je to jeden z prvních konkrétních výsledků modernizačního úsilí, které se u nás široce rozvinulo na konci šedesátých let. Na něm se prof. Fuka velmi aktivně podílel vlastní tvůrčí prací a zároveň i organizační činností, zejména na půdě JČSMF.

Snahy prof. Fuky o nové pojetí učiva jsou zaměřeny především na obsah didaktického systému středoškolské fyziky. Rozsáhlá oblast zájmu prof. Fuky se přímo týká řešení didaktických problémů učiva speciální teorie relativity (STR). Je jeho zásluhou, že výklad učiva STR je v našich středoškolských učebnicích zpracován na úrovni, která plně ob stojí ve srovnání s výukou STR ve státech s nejspěšnějším školstvím.

Prof. Fuka se touto problematikou zabývá od r. 1965 a charakteristické je, že od počátku studuje a ověřuje každý navržený postup STR experimentálně. Zkušenosti s výukou STR podle *Doplňku* jsou pro něho podnětem, aby znovu celou problematiku přezkoumal a přizpůsobil ji možnostem současné školy. Vytvořil tak model výuky STR založený na vybraných myšlenkových pokusech, které nevyžadují složité matematické výpočty a umožňují lépe proniknout do fyzikálního obsahu teorie.

V tomto pojetí je STR včleněna i do nového výukového projektu fyziky na gymnáziu, kde se prof. Fuka podílí autorsky nejen na tvorbě učebnice pro 4. ročník. Jako vedoucí autorského kolektivu pracuje na souboru učebnic pro nepovinný předmět Cvičení z fyziky, z nichž poslední vyjde v roce 1988.

V tomto příspěvku jsme ukázali především podíl prof. Fuky na tvorbě učebnic pro střední školu. Avšak neméně významná je i jeho práce na vysokoškolských učebnicích. Z nich největší ohlas měly učebnice *Elektřina a magnetismus* (1965) a *Optika* (1961), které prof. Fuka napsal společně se svým dlouholetým spolupracovníkem prof. Havělkou. K tomu je třeba připočíst i řadu vysokoškolských skript pro různé obory fyziky. Zvláštní postavení mezi těmito učebními pomůckami zaujímají skripta *Didaktika fyziky* (1981) a *Konkrétní didaktika fyziky na střední*

škole (1983), která lze považovat za přínos k vytvoření základního fondu studijní literatury z didaktiky fyziky.

Stěžejní práce prof. Fuky jsou naší odborné veřejnosti dostupné jak v knižní, tak v časopisecké podobě. Nelze tím však zachytit nezměrné úsilí, které jubilant vyvinul při rozvoji didaktiky fyziky jako člen a vesměs i předseda různých rad a komisí pro řešení otázek fyzikálního vzdělávání. Zvláště je třeba připomenout, že je spoluzakladatelem časopisu *Přírodní vědy ve škole* a zakladatelem a dlouholetým vedoucím redaktorem časopisů *Fyzika ve škole* a nyní *Matematika a fyzika ve škole*. V pojetí těchto časopisů prof. Fuka vždy zdůrazňoval, že jsou to časopisy pro teorii a praxi, že jsou tedy odrazovým můstkem pro rozvoj vědecké práce i pro přenos jejich výsledků do našich škol.

Podat úplný přehled celoživotního díla prof. Fuky není možné nejen pro omezený rozsah tohoto příspěvku, ale zejména proto, že prof. Fuka s obdivuhodným elánem pokračuje v řešení aktuálních úkolů a dále přispívá k rozvoji fyzikálního vzdělávání v naší společnosti. Výsledky této práce budou i nadále významným přínosem pro mladou vědní disciplínu, u jejíhož zrodu prof. Fuka stál.

Literatura

- [1] *PMFA* 18 (1973), č. 2, s. 107
- [2] *PMFA* 22 (1977), č. 5, s. 282

Oldřich Lepil

ŠEDESÁT PĚT LET

ING. RNDr. ROSTISLAVA ZEZULY, CSc.

Dne 30. března 1987 oslavil 65. narozeniny v plné duševní a tělesné svěžesti ing. RNDr. Rostislav Zezula, CSc., samostatný vědecký pracovník Matematického ústavu Karlovy univerzity. R. Zezula se narodil v Žatčanech-Třebomyslicích (okres Brno-venkov) v rodině státního zaměstnance.

Po absolvování klasického gymnázia v Brně pracoval během nacistické okupace jako technický úředník v konstrukčních kancelářích brněnských strojiren. Okupace, která tak zasáhla tehdejší dospívající generaci, oddálila jeho studia matematiky a fyziky na přírodovědecké fakultě brněnské univerzity až na léta 1945–50. Již od r. 1948, v té době ještě vysokoškolský student

působí na Vyšší průmyslové škole strojnické v Uničově, která byla později přeměněna na reálné gymnázium. Odtud odchází v r. 1956 do Ústavu jaderného výzkumu ČSAV v Řeži u Prahy. Při náročném zaměstnání učitele a pak pracovníka výzkumného ústavu rozšiřuje své znalosti z teorie jaderných reaktorů. Současně dálkově studuje strojní fakultu ČVUT v letech 1954–60, kde získává diplom strojního inženýra ve specializaci tepelné centrály. S dosaženým vzděláním se nespokojuje a dále se vzdělává v různých oblastech matematiky, fyziky a jejich aplikací. V r. 1961 nastupuje externí aspiranturu z matematiky v Matematickém ústavu Karlovy univerzity (školitel prof. dr. J. Potoček) a v r. 1967 získává vědeckou hodnost kandidáta matematicko-fyzikálních věd na základě úspěšné obhajoby kandidátské disertační práce. Jeho píle, pracovitost a houževnatost jsou obdivuhodné — během vypracování obsažné a velmi hodnotné kandidátské disertační práce zároveň intenzivně pracuje na problematice optimalizace parametrů jaderných reaktorů. Za soubor prací z reaktorové fyziky mu byla udělena v r. 1969 cena ČSAV (společně s dr. V. Bartoškem, CSc. z ÚJV v Řeži).

V r. 1968 přechází dr. Zezula do Matematického ústavu UK jako vědecký pracovník. Ihned po nástupu na nové pracoviště se podílí na řešení státního výzkumného úkolu *Přibližné metody řešení rovnic matematické fyziky* a později na řešení dílčích úkolů SPZV *Nelineární zobrazení, operátorové rovnice a struktury Banachových prostorů* a *Teoretické problémy fyzikálních a mimofyzikálních měření*.

Je autorem nebo spoluautorem 25 původních vědeckých prací a řady výzkumných zpráv věnovaných problematice jaderných reaktorů a numerickým metodám jaderné fyziky. Jeho vědecké práce a referáty na domácích a zahraničních konferencích se setkaly s příznivým ohlasem. Nelze pominout ani jeho pedagogickou činnost na MFF UK v Praze. Kromě kursovnic a výběrových přednášek pro studenty MFF UK i své spolupracovníky a vedení více než 20 diplomových prací z numerické a aplikované matematiky po několik let vedl též seminář *Rovnice matematické fyziky*. Byl také úspěšným školitelem externích aspirantů. I po přechodu na své nynější pracoviště spolupracuje se svým bývalým pracovištěm ÚJV v Řeži u Prahy (společně publikace a výzkumné zprávy) a podílí se na řešení

problematiky jaderné elektrárny Jaslovské Bohunice. Po několikaleté spolupráci s Ústavem výpočetní techniky ČVUT se stal externím vedoucím oddělení tohoto ústavu (1970–76). Podstatným způsobem ovlivnil činnost tohoto oddělení a významnou měrou se podílel na přípravě I. a II. vědecké konference ČVUT, a na redigování sborníků referátů z těchto konferencí a vypracování řady výzkumných zpráv.

V letech 1971–73 dr. Zezula absolvoval Institut čs. expertů při Univerzitě 17. listopadu v Praze a složil státní zkoušku z francouzštiny. Vedle své vědecké a odborné činnosti dr. Zezula vykonával odpovědné funkce v ROH a zejména v KSČ. Dr. Zezula dosáhl řady pěkných pracovních výsledků. Zvláště je cenné, že svou rozsáhlou činností soustředil do hraničních oborů numerické matematiky, rovnic matematické fyziky a jejich aplikací v technické praxi, což vyžaduje značné odborné znalosti, erudici, zkušenosti a v neposlední řadě i fyzikální intuici. Jeho zájem se neomezoval jen na výše uvedené obory, ale zajímal se také o aplikace funkcionální analýzy, topologie a ergodické teorie.

Jeho úsilí a cesta od středoškolského učitele k samostatnému vědeckému pracovníkovi je pro dnešní generaci už zcela neobvyklá. Je obdivuhodné, jak se dokázal vyrovnat s těžkým úrazem hlavy, utrpením v dětství, a jeho následky.

Dr. R. Zezula je v kolektivu oblíben pro své otevřené, poctivé a zásadové vystupování, optimismus a smysl pro humor. Svůj volný čas věnuje převážně své rodině, zejména dvěma vnoučatům, a svým zálibám. Při příležitosti tohoto významného životního jubilea přejeme jubilantovi mnoho zdraví a osobní pohody do dalších let, aby se ještě dlouho mohl těšit z výsledků své práce a věnovat se své rodině a osobním zálibám.

J. Daneš, J. Kolomý

SEMINÁR K NEDOŽITÝM OSEMDESIATINÁM AKADEMIKA DIONÝZA ILKOVIČA

Uprostřed největší tohoročnej zimnej kalami sa na Elektrotechnickej fakulte SVŠT v Bratislave konala dôstojná a milá spomienková slávnosť. Ani vyslovene nepríjemné počasie a vážne dopravné problémy nezabránili viac ako 70 účastníkom slávnostného semináru, ktorý sa konal 15. januára 1987 pri príležitosti

nedožitých osemdesiatin akademika D. Ilkoviča, aby svojou prítomnosťou vzdali hold jeho pamiatke.

Hlavným organizátorom semináru bola Katedra fyziky EF SVŠT, pracovisko, ktoré vzniklo, vyrástlo — a nielen vedecky a pedagogicky, ale z veľkej časti aj ľudsky dozrelo práve pod jeho dlhoročným vedením. K peknému priebehu semináru svojim dielom prispela i materská fakulta, JSMF a JČSMF.

Bez nadsádzky možno povedať, že pracovníci katedry sa na túto udalosť dlho a pečlivo pripravovali. Každý účastník semináru dostal pred jeho zahájením do ruky zborník o živote a diele akademika Ilkoviča, ktorý iniciatívne zostavil a redakčne spracoval kolektív pracovníkov katedry. Na pohľad útlá, ani nie stostránková knižočka v peknej úprave predkladá súčasnej a najmä budúcim generáciám obraz významného učiteľa fyziky, vedeckého pracovníka, iniciátora a dlhoročného organizátora vedeckého života na Slovensku — súčasne však tiež nesmierne skromného, prirodzeného, ľudsky chápeľového čestného človeka.

Hlbší pohľad na jeho život a dielo poskytujú príspevky v citovanej knižočke. V obsažnom úvodnom článku J. Červinku, v ktorom sú osobné spomienky doplnené a podložené vzácnymi archívnymi materiálmi, nájde čitateľ verný obraz hlavných životných i pracovných udalostí, aktivity, zásluh i ocenení akademika Ilkoviča. Nasledujúci príspevok z pera I. Smolera je nielen spomienkou na spoločne strávené roky na Prírodovedeckej fakulte Karlovej Univerzity v Prahe, resp. neskôr v laboratóriách u prof. Heyrovského, ale aj chronologickým svedectvom neúnavnosti, cieľavedomej pracovitosti a preukázanej schopnosti dôkladne analyzovať zložité elektrochemické procesy, ktorými sa D. Ilkovič v rokoch svojej najaktívnejšej vedeckej činnosti zaoberal. Kompletná reprodukcia priekopníckej práce v rozvíjajúcom sa odbore — polarografii, obsahujúca aj odvodenie rovnice dodnes v svetovej odbornej literatúre citovanej ako „Ilkovičova rovnica“, iste umožní ešte mnohým generáciám obdivovať stručnosť, jasnosť a originálnosť formulácií, matematickú zručnosť a vynikajúcu fyzikálnu predstavivosť, ktorá mu bola už v tomto relatívne mladom veku vlastná. Opatený nie je ani podiel D. Ilkoviča na vzniku a rozvoji našej prednej vedeckej ustanovizne — Slovenskej

akadémie vied, jej dnešného Fyzikálneho ústavu i prvého slovenského fyzikálneho časopisu (M. Blažek). V knižočke možno nájsť tiež ukážky z mnohých hodnotení jeho vedeckej, pedagogickej a organizátorskej činnosti publikovaných v rôznych odborných časopisoch doma i v zahraničí.

Akýkoľvek podrobný výpočet vedeckého a organizačného prínosu akademika Ilkoviča k rozvoju vedy v národnom (i medzinárodnom) merítku by však bol len neúplným obrazom jeho životného diela. D. Ilkovič celý svoj život veľmi poctivo a so zanietením vykonával svoju úlohu učiteľa, a to rovnako starostlivo v svojich začiatkoch ako stredoškolský učiteľ v Prahe, ako neskôr vo funkcii prvého a dlho jediného vysokoškolského profesora fyziky na Slovensku.

Nie je možné v niekoľko málo vetách obšiahnúť, ako si na svojho vzácneho učiteľa spomínajú niektorí z jeho najbližších (spočiatku žiakov, neskôr spolupracovníkov), či už je to V. Hajko, J. Krempaský alebo I. Stariček. To si opravdu treba v spomínanej knižočke prečítať — a zamyslieť sa.

Nie bez zaujímavosti je aj čítanie dnes už historického úvodu k prvému vydaniu pedagogicky priekopníckeho *Vektorového počtu* a recenzie 4. vydania prvej slovenskej vysokoškolskej učebnice fyziky (J. Kvasnica). Táto učebnica svojim na dobu jej vzniku skutočne moderným poňatím, vysokou náročnosťou a dôslednou logickou výstavbou poznatkov dodnes patrí k hlavnému metodickému arzenálu učiteľov fyziky, a to nielen na technikách.

Nezainterosovaným by sa teda mohlo zdať, že organizátori „dali všetko na papier“ a že seminár bol iba formálnou záležitosťou. Priami účastníci iste radi potvrdia, že tomu tak zďaleka nebolo. Každý z troch pozvaných referátov mal ešte čo pridávať k tomu, čo bolo napísané.

Cieľom prvého z nich, ktorý predniesol pracovník Historického ústavu SAV O. Pöss, bol pokus o zhodnotenie podielu akademika Ilkoviča na rozvoji vedy a techniky na Slovensku zo širšieho hľadiska a aj mimo rámec samotnej fyziky a fyzikálnej chémie.

Jeho prínos k rozpracovaniu polarografie ako samostatného vedného odboru, a to nielen zo zorného uhla jej vývoja, ale najmä z pohľadu jej súčasnej teoretickej a experimentálnej úrovne, veľmi pekne zhodnotil vo svojom vystúpení E. Treindl z PF UK.

Cieľom tretieho príspevku bolo dokresliť profil akademika Ilkoviča v úlohe, ktorú sám vždy považoval za svoje hlavné poslanie, za svoju „vec srdca“: v úlohe vysokoškolského učiteľa, ochotného konzultanta, radcu a učiteľa mladých začínajúcich vedeckých pracovníkov či pedagógov. Tejto krásnej témy sa ujal jeden z tých, čo mali možnosť spolupracovať s ním, učiť sa od neho a poznať ho celkom zblízka. Š. Barta z domácej katedry, pracoviska, ktoré sa ešte dodnes občas popýši prívlastkom „Ilkovičova katedra“, hovoril o jeho prirodzenej autorite, ktorú požíval všade — medzi svojimi kolegami, na svojom pracovisku, v posluchárňach plných mladých ľudí — prosto všade. Hovoril o tom, ako dokázal vzbudiť záujem a vypestovať dobrý vzťah k ináč nie veľmi obľúbenému predmetu v celých generáciách technikov i prírodovedcov. Jeho prednášky sa vyznačovali dôslednou logikou, precíznosťou formulácií, citlivým reagovaním na odozvu poslucháčstva a vždy boli doplnené názornými, vtipnými demonštráciami, v ktorých dominovali zariadenia ním samým nielen navrhnuté, ale veľmi často aj vlastnoručne zhotovené.

K referátom nebola diskusia. Boli len doplnky, spomienky, zamyslenia — nachádzajúce a pripomínajúce ďalšie ešte nespomenuté faktá, činy, zásluhy, veselé i vážne príhody, ale najmä vzácné charakterové vlastnosti: skromnosť, zmysel pre povinnosť (či bola príjemná alebo nie), impulzivnosť a neveriteľnú rýchlosť myslenia, tolerantnosť k názorom iných, ale tiež neústupčivosť, ak bol o svojej pravde presvedčený, náročnosť k sebe i k iným, ochotu vykonať akúkoľvek prácu (manuálnu rovnako ako duševnú), ak to bolo potrebné.

Bolo aj neformálne pokračovanie semináru pri káve na Katedre fyziky spojené s výstavkou jeho publikácií a demonštračných zariadení. Boli ďalšie a ďalšie spomienky tých, čo mali šťastie prežívať v jeho blízkosti časť pracovných dní alebo osobného voľna.

A bola aj kytica červených kvetov pre prítomnú pani Ilkovičovou ako symbol neuhasínajúcej úcty a vďaky organizátorov semináru za všetkých, čo ho poznali, vážili si ho a mali ho radi. Vďaky za všetko, čo pre nás a pre budúce pokolenia „naš pán profesor“ vykonal. Ako učiteľ, vedec, organizátor, ako nekompromisný vyznávač pravdy — rovnaký doma i v práci, voči nadriadeným i podriadeným, blízkym i cudzím.

Lebo ako to krásne vystihol akademik Benda — on bol vždy len jeden!

Eleonóra Adlerová

K NEDOŽITÝM OSEMDESIATINÁM PROF. JÁNA VANOVIČA

„Prof. Vanovič bol a vždy zostane nezabudnuteľným učiteľom všetkých, ktorí mali to šťastie, že počúvali jeho prednášky na vysokých školách, na ktorých vo svojom živote pôsobil. Pri styku s ním bolo vždy zrejmé, že profesor Vanovič patrí medzi tie osobnosti, ktoré sa vyznačujú dobrými ľudskými vlastnosťami. S jeho menom je nerozlučne spojená aj história Jednoty slovenských matematikov a fyzikov.“ To sú slova docenta Dobroslava Lehotského z prejavu k nedožitému životnému jubileu prof. Vanoviča na tzv. Vanovičovych dňoch, každoročne poriadanych učiteľmi fyziky Stredoslovenského kraja.

Prof. Ján Vanovič sa narodil 17. 1. 1907 v Martine. Po maturite na štátnom gymnáziu v rodnom meste (1926) sa zapísal na VŠT v Brne, neskôr na Prírodovedeckú fakultu brnenskej univerzity, kde 1. 12. 1931 vykonal štátnu skúšku učiteľskej spôsobilosti a začal vyučovať na gymnáziách v Bratislave. Rigorózne skúšky vykonal v roku 1938 v Brne, kde obhájil doktorskú prácu na tému *Spriahnuté kyvadlá Galilei Huigensove* a mal nastúpiť na Ústav fyziky k prof. Zahradníčkovi. Udalosti blížiace sa druhej svetovej vojny mu však v tom zabránili.

Počas vojny pôsobil na II. štátnom gymnáziu a (1942—44) na cvičnom gymnáziu v Bratislave. Súčasne externe prednášal na SVŠT astronómii a na Vysokej škole obchodnej matematiku.

Počas Slovenského národného povstania boli jeho schopnosti využité na Povereníctve SNR pre školstvo. Od 7. 12. 1944 do 31. 3. 1945 bol väznený.

Po oslobodení pomáhal klásť základy nového školstva ako prednosta druhého odboru na Povereníctve školstva a kultúry v Bratislave. Súčasne prednášal matematiku na Vysokej škole obchodnej a od r. 1947 aj fyziku na Pedagogickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave.

Ťažisko organizačnej a pedagogickej práce prof. Vanoviča sa viaže na roky 1952 až 1959 k Vysokej škole pedagogickej, na ktorej vybudoval Katedru fyziky a kde zastával funkciu dekana Fakulty prírodných vied. Po zrušení Vysokej

školy pedagogickej pôsobil až do svojej smrti na Katedre jadrovej fyziky Přírodovedeckej fakulty UK v Bratislave.

Aj keď pôsobil prof. Vanovič v rušnom období častých organizačných zmien, predsa pracoval intenzívne a neúnavne aj na poli vedeckom a popularizačnom. Zastával názor, že prvoradou úlohou vtedajšej vysokej školy je vytvoriť podmienky pre nerušené štúdium. Aby túto myšlienku naplnil, napísal 21 učebníc alebo učebných textov z rôznych oblastí fyziky. Úspešnú kolektívnu vedeckú prácu však pokladal za nadstavbu, ktorá sa rozvinie na báze dokonale odborne, psychicky a morálne pripravených kádrov. Preto svoju vedeckú prácu sústredil do oblasti teórie vyučovania fyziky, kde napočítame 10 jeho samostatných vedeckých pojednaní. Napriek tomu, že v tejto oblasti školil prof. Vanovič ašpirantov a bol predsedom komisie pre obhajoby kandidátskych prác i napriek svojej obľúbenosti u spolupracovníkov, prirodzenému šarmu, rozvahe a veľkej popularite, vyhýbal sa prof. Vanovič sústreďovaniu svojich žiakov ku kolektívnej vedeckej práci. Nemálo vedeckých pracovníkov z oblasti didaktiky fyziky, ktorí dnes tvoria už staršiu generáciu týchto fyzikov na Slovensku, sa počíta medzi odchovancov prof. Vanoviča. Ich vývoj však šiel samostatne, netvorila vedeckú školu.

Prof. Vanovič bol ako popularizátor fyziky známy poslucháčom rozhlasu, televíznym divákom a čitateľom jeho troch aj v zahraničí vydaných kníh *Kilogram — kilopond*, SNTL Bratislava 1964, MK Budapešť 1966, *Astronautika*, Osveta, Bratislava 1964 a *Vidíme dobre?* SPN, Bratislava 1969.

Prof. Vanovič bol od roku 1928 aktívnym členom Jednoty. Pracoval vo fyzikálnom krúžku Jednoty v Bratislave v okolí prof. V. Teisslera na lekárskej fakulte, s ktorého príspevom vypracoval aj svoju doktorskú prácu. Zaslúžil sa o vznik FPS JSMF (1969) a bol aj jej prvým predsedom. Pol roka pred smrťou bol zvolený za predsedu JSMF, podpredsedu JČSMF a bol mu udelený titul čestný člen JČSMF.

25. 2. 1988 bude 15 rokov odo dňa, kedy prof. Vanovič, uprostred neukončených prác a nerealizovaných plánov, nadránom, takmer v spánku, náhle umrel.

Početní žiaci si s úctou pripomínajú krédo svojho profesora: „Robím tak, aby som druhých urobil šťastnými“.

Literatúra

- RÁKOŠ M.: *Šesťdesiatiny prof. dr. Jána Vanoviča*. Pokroky MFA 12 (1967), 52.
- USAČEV S.: *K šesťdesiatim narodeninám prof. Jána Vanoviča*. Pokroky MFA 17 (1972), 166—167.
- ZAJAC R., CHRAPAN J.: *Dejiny fyziky*. RUK Bratislava 1982.
- LEHOTSKÝ D.: *Spomienky na prof. RNDr. Jána Vanoviča*. KPÚ Banská Bystrica 1982 (účelová publikácia).
- CHRAPAN J.: *K 75. výročiu významných postáv fyziky na Slovensku*. Pokroky MFA 28 (1983), 111—114.
- CHRAPAN J.: *Profesor Vanovič — človek, fyzik*. Rozhľedy mat. fyz. 65(1986/87), 370-371.

Ján Chrapan

STÉ VÝROČÍ NAROZENÍ AKADEMIKA VÁCLAVA DAŠKA

Dne 18. února 1987 uplynulo sto let od narození jedné z nejvýznačnějších osobností v oboru stavební mechaniky, akademika Václava Daška.

Po absolvování vysoké školy a praxi u nás i v zahraničí byl v roce 1929 jmenován mimořádným profesorem Vysoké školy inženýrského stavitelství ČVUT a v roce 1934 byl ustanoven řádným profesorem pro obor statika, dynamika, stavební mechanika. Zemřel 12. srpna 1970.

Jeho vědecká práce byla oceněna mnoha poctami. Při vzniku Československé akademie věd se stal jedním z prvních akademiků. Byl laureátem státní ceny Kl. Gottwalda a posléze mu byl v roce 1957 propůjčen Řád republiky.

Akademik Dašek byl jednou z osobností, které svou prací výrazně ovlivnily rozvoj vědy. I když svým vzděláním byl stavební inženýr, díky svému nevšednímu matematickému nadání si osvojil i vynikající znalosti z matematiky. Jeho díla mají tedy nejen vysokou úroveň stavebně-mechanickou, ale i matematickou.

Pro styl vědecké práce akademika Daška je typické, že některé metody, které odvodil čistě statickou cestou, se dají využít i v numerických metodách řešení matematických problémů. Jsou to zejména metoda rozdělování sil a momentů a metoda výpočtů roztů metodou harmonického zatížení. Již v roce 1922 publikoval své články a v roce 1932 v Masarykově akademii práce vydal spis *Řešení rámových konstruk-*

ci pomocí tenzorů a elips setrvačnosti. V této metodě akademik Dašek jako jeden z prvních vědců použil ve stavební mechanice maticového počtu nebo — jak uvádí ve své publikaci — lineárních funkcí. Jeho definice prutového tenzoru je v podstatě první definicí matice poddajnosti prutu v dnešním slova smyslu. Ve světové literatuře se tyto tendence projeví až o 30 let později. Publikoval i řadu článků z oblasti matematiky (numerické metody). Byl pověřován i lektorováním matematických publikací. Úzce spolupracoval s prof. Vyčichlem, který byl jeho velmi dobrým přítelem.

Akademik Dašek položil základy k moderním matematickým metodám ve stavební mechanice a jeho žáci a spolupracovníci s úctou na něho budou stále vzpomínat.

Karel Chobot

Zprávy o jednorázových akcích je třeba dodávat redakci do 1 měsíce od skončení akce.

PROJEV NA OSLAVĚ 125. VÝROČÍ JČSMF V LIBERCI

Vyslechli jsme právě přednášku o historii Jednoty československých matematiků a fyziků. A znělo to jako pohádka. Byli jednou čtyři

studenti; jmenovali se Blažek, Finger, Laun a Vaňaus. A ti měli tak rádi matematiku a fyziku, že jim nestačily univerzitní přednášky o těchto vědách, a tak se rozhodli založit „Spolek pro volné přednášky z matematiky a fyziky“. To bylo před 125 lety. A během těch 125 let jejich spolek rostl a rostl jako pohádkový Bumbříček. Brzy se z něho stala Jednota českých matematiků, potom Jednota českých matematiků a fyziků, ještě později Jednota československých matematiků a fyziků a Jednota slovenských matematiků a fyziků. A vznikly pobočky, sekce, odborné skupiny a komise.

O činnosti Jednoty toho víme mnoho. Oceňujeme její význam jak pro rozvoj matematiky a fyziky samotné a pro vyučování těmto vědám, tak především pro jejich popularizaci formou přednášek a seminářů pro dospělé i mládež a organizace žákovských soutěží. Mne samotného přivedly k matematice jednak matematická olympiáda, jednak matematické semináře liberecké pobočky JČSMF pro žáky středních škol, které organizoval doc. František Dušek, čestný člen JČSMF.

O těchto věcech se však už mluvilo při nejednodušších příležitostech. Proto bych se dnes chtěl zaměřit na význam Jednoty z jiného zorného úhlu. Především bych chtěl, abychom se zamyslili nad významem pojmu kolegiality.

Člověk nežije sám; celý život je obklopen jinými lidmi a záleží na jeho vztazích k nim. K rodičům, sourozencům a dětem je poután vztahem pokrevní příbuznosti. Ke svému životnímu partnerovi je vázán citovým vztahem; je nutno zdůraznit, že manželku či manžela si člověk vybírá podle vlastní vůle. Rovněž přátele si člověk vybírá podle vlastní vůle a vztah přátelství je rovněž vztahem citovým.

Život je však takový, že člověk nemůže být stále obklopen jen rodinou a přáteli. Značnou část dne je nucen trávit mezi svými kolegy. Mezi nimi a jimi vzniká vztah kolegiality. Je to vztah rozumový, který však může přerůst ve vztah citový. Má-li člověk žít mezi jinými lidmi, pak ho rozumová úvaha vede k tomu, že je nutno vytvořit určitý modus vivendi, aby toto soužití bylo snesitelné pro obě strany. Tak vzniká prvotní, rozumový vztah kolegiality. Člověk může mít ke kolegovi citový vztah neutrální nebo i záporný, rozum ho však vede k tomu, aby s ním jednal kolegiálně. Postupem času se však vztah kolegiality může měnit ze vztahu výlučně rozu-